

The Disconnected Link between Philosophy of Religion and Primary Education: A Critical Analysis of Research Gaps in Children's Meaning-Making

Zahrasadat Hashemi^{1*}

1. Assistant Professor, Department of Philosophy and Logic Education, Farhangian University, Tehran, Iran

Received: 15 Nov 2025

Accepted: 31 Jan 2026

First Available: 05 Jun 2026

Final Publication: 23 Jul 2026

Keywords

Philosophy of Religion; Primary Education; Children's Meaning-Making; Religious Education; Research Gaps

ABSTRACT

This study aims to identify and explain conceptual, methodological, and pedagogical gaps in the relationship between philosophy of religion and primary education with a focus on children's meaning-making. Using a qualitative approach, this study adopted a systematic critical literature review. Relevant scholarly works in philosophy of religion, religious education, philosophy of education, and children's meaning-making were screened, resulting in the selection of 17 articles. Data were collected through close textual analysis and examined using theoretical thematic analysis. The findings indicate that children's meaning-making is often implicitly addressed and conceptually underdeveloped in religious education research. Adult-centered methodologies marginalize children's lived experiences, while pedagogical practices reveal a persistent gap between philosophical depth and classroom application, limiting opportunities for active meaning construction. Reconnecting philosophy of religion with primary education requires integrative frameworks that recognize children as active meaning-makers and reposition religious education as a space for reflective and meaningful engagement.

How to cite:

Hashemi, Z. (2026). The Disconnected Link between Philosophy of Religion and Primary Education: A Critical Analysis of Research Gaps in Children's Meaning-Making. *Study and Innovation in Education and Development*, 6(3), 1-16.

* Corresponding Author:

Zahrasadat Hashemi

E-mail: hashemizs@cfu.ac.ir

© 2026 the authors. Published by Institute for Knowledge, Development, and Research.

This is an open access article under the terms of the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) License.

EXTENDED ABSTRACT**INTRODUCTION**

Meaning-making is increasingly recognized as a foundational dimension of human development that begins in early childhood and manifests through children's existential questions about God, life, suffering, justice, and purpose. Contemporary research in education, philosophy, and religious studies has challenged earlier assumptions that such questions emerge only in adolescence or adulthood, demonstrating instead that primary school children possess significant capacities for existential reflection and spiritual interpretation (1-3). Within this perspective, primary religious education is no longer understood merely as the transmission of beliefs or moral norms but as a formative context in which children actively construct meaning and worldviews.

Despite this shift, the relationship between philosophy of religion and primary education remains theoretically fragmented. Philosophy of religion has traditionally focused on abstract analyses of meaning, faith, religious experience, and rationality of belief, largely addressing adult subjects and operating at a high level of conceptual generality (4, 5). Conversely, research on primary religious education has tended to prioritize curricular goals, pedagogical strategies, and classroom practices, often without engaging deeply with the conceptual resources of philosophy of religion (6, 7). As a result, children's meaning-making is frequently treated as an implicit or secondary outcome rather than as a central educational concern grounded in a coherent philosophical framework.

Parallel developments in philosophy of education and Philosophy for Children (P4C) have emphasized the child as an active, interpretive subject capable of philosophical inquiry through dialogue, narrative, and reflection (8, 9). Empirical studies have demonstrated that P4C approaches can enhance critical thinking, communicative competence, and collaborative reasoning among primary school students (10-12). However, these approaches have often been implemented without sustained engagement with philosophy of religion, leading to dialogical practices that may lack depth in addressing questions of faith, transcendence, and existential meaning (31).

Research on meaning in life further underscores the relevance of these issues for education. Meaning has been conceptualized as comprising coherence, purpose, and significance, all of which develop gradually and are shaped by early experiences and interpretive frameworks (14, 15). These insights suggest that meaning-making in childhood is not incidental but constitutive of emerging worldviews. Yet, educational research has rarely integrated these theoretical models with religious education at the primary level.

In Islamic educational thought, the concept of *fitrah* (innate disposition) provides a rich philosophical foundation for understanding meaning-making as intrinsic to human nature from childhood. Classical and contemporary scholars emphasize that the human orientation toward truth, transcendence, and meaning is innate and precedes formal instruction (16-18). Nevertheless, studies indicate that these metaphysical and anthropological foundations have not been systematically translated into child-centered pedagogical models in primary religious education (19, 20).

Recent empirical research has also raised concerns about the consequences of predominantly normative or transmissive models of religious education, linking them to reduced meaningful engagement and, in some cases, negative psychological outcomes among children (21, 22). In contrast, meaning-oriented and dialogical approaches have been associated with positive developmental and well-being outcomes (23, 24). Despite these findings, the literature remains fragmented, with philosophy of religion, P4C, Islamic educational philosophy, and religious education research developing largely in parallel rather than in dialogue (25-28).

Against this background, the present study addresses a critical gap by examining how and why the relationship between philosophy of religion and primary education—specifically in relation to children’s meaning-making—has remained disconnected in contemporary research. By systematically reviewing and critically analyzing relevant literature, the study seeks to identify conceptual, methodological, and pedagogical gaps that hinder the development of coherent frameworks for meaning-oriented primary religious education.

METHODS AND MATERIALS

This study employed a systematic critical literature review with a qualitative, interpretive orientation. Seventeen peer-reviewed journal articles and authoritative scholarly works were selected as the final corpus. The selection process involved a multi-stage screening procedure, beginning with database searches using keywords related to philosophy of religion, religious education, primary education, meaning-making, spirituality, and Philosophy for Children. Publications were limited to a defined time span to capture contemporary debates, while a small number of seminal works were included to anchor the theoretical discussion.

Inclusion criteria focused on relevance to at least one of the core dimensions of the study: philosophy of religion, children’s meaning-making, primary religious education, or dialogical and philosophical pedagogies. Excluded were studies lacking analytical depth

or direct relevance to meaning or childhood. Data consisted of full-text scholarly articles and books, which were read iteratively.

Data analysis followed a theoretical thematic analysis approach. Texts were coded for key concepts, assumptions about the child, definitions or implicit uses of meaning, methodological orientations, and pedagogical implications. Codes were then grouped into higher-order themes corresponding to conceptual, methodological, and pedagogical dimensions. The analysis was explicitly critical, aiming not only to summarize findings but to identify silences, tensions, and inconsistencies across the literature.

FINDINGS

The analysis revealed three interrelated categories of research gaps. At the conceptual level, meaning and children's meaning-making were frequently undefined or conflated with moral development, religious identity, or attitudinal outcomes. Few studies treated meaning as a multidimensional, existential construct, and even fewer conceptualized children as active agents in constructing meaning. Philosophy of religion was often present only implicitly, providing background assumptions rather than explicit analytical frameworks.

At the methodological level, the findings showed a strong predominance of adult-centered research designs. Most studies relied on curriculum analysis, teacher perspectives, or policy documents, with minimal direct engagement with children's lived experiences. Participatory and creative methods capable of capturing children's narratives, questions, and interpretations were rarely employed. This methodological limitation contributed to an incomplete understanding of how meaning-making actually unfolds in primary educational contexts.

At the pedagogical level, a persistent gap was identified between philosophical depth and classroom practice. While dialogical and inquiry-based methods were frequently advocated, they were often detached from substantive philosophical or theological content. As a result, classroom dialogue tended to remain at a general level, insufficiently addressing existential and religious meaning. Traditional transmissive models continued to dominate in practice, constraining opportunities for children to explore ambiguity, doubt, and interpretation as integral aspects of meaning-making.

Collectively, these gaps indicated the absence of integrative frameworks capable of linking philosophy of religion, child-centered pedagogy, and empirical research on meaning in a coherent manner.

DISCUSSION AND CONCLUSION

The findings suggest that the disconnection between philosophy of religion and primary education is not accidental but structurally embedded in prevailing research paradigms. Conceptual ambiguities regarding meaning, methodological reliance on adult perspectives, and pedagogical separation of dialogue from philosophical substance together limit the potential of primary religious education to support children's meaning-making.

The study argues that children's meaning-making should be reconceptualized as a central educational process situated at the intersection of philosophy of religion, philosophy of education, and pedagogy. From this perspective, philosophy of religion offers essential conceptual tools for understanding meaning, transcendence, and faith, while child-centered pedagogies provide the means through which these concepts can be explored in developmentally appropriate ways.

By identifying and systematizing existing research gaps, this study contributes a critical foundation for future theoretical and empirical work. Reconnecting philosophy of religion with primary education has the potential to transform religious education from a primarily transmissive practice into a reflective, dialogical, and meaning-oriented educational experience. Such a transformation is particularly urgent in contemporary pluralistic and media-saturated contexts, where children encounter diverse and often competing sources of meaning from an early age.

In conclusion, the study highlights the need for integrative frameworks that recognize children as active meaning-makers and position philosophy of religion as a vital resource for primary education. Addressing the identified gaps can enable the development of more coherent research agendas and more meaningful educational practices that support children's existential growth alongside their cognitive and moral development.

پیوند گسسته فلسفه دین و آموزش ابتدایی: تحلیلی انتقادی از شکاف‌های پژوهشی در معناجویی کودکان

زهرا سادات هاشمی^{۱*}

۱. استادیار، گروه آموزش فلسفه و منطق، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

چکیده

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۱۱

تاریخ چاپ اولیه: ۱۴۰۵/۰۳/۱۵

تاریخ چاپ نهایی: ۱۴۰۵/۰۵/۰۱

کلیدواژه‌ها

فلسفه دین؛ آموزش ابتدایی؛

معناجویی کودک؛ آموزش

دینی؛ شکاف پژوهشی

هدف این پژوهش شناسایی و تبیین شکاف‌های مفهومی، روش‌شناختی و پداگوژیک در پیوند میان فلسفه دین و آموزش ابتدایی با تمرکز بر معناجویی کودکان است. پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و در قالب مرور نظام‌مند تحلیلی-انتقادی انجام شد. جامعه پژوهش شامل مطالعات علمی مرتبط با فلسفه دین، آموزش دینی، فلسفه تعلیم و تربیت و معناجویی کودک بود که پس از فرایند غربال‌گری، ۱۷ مقاله به‌عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مطالعه عمیق متون و استخراج مفاهیم و مضامین کلیدی گردآوری و با استفاده از تحلیل مضمون نظری مورد بررسی قرار گرفتند. یافته‌ها نشان داد که معناجویی کودک در ادبیات آموزش دینی غالباً به‌صورت ضمنی و تقلیل‌یافته مطرح شده و فاقد تعریف نظری منسجم است. همچنین، غلبه رویکردهای بزرگسال‌محور موجب غیبت صدای کودک در پژوهش‌ها شده و در سطح آموزشی، فاصله معناداری میان عمق فلسفه دین و عمل آموزشی وجود دارد که مانع پرورش معناجویی فعال کودکان می‌شود. بازپیوند فلسفه دین و آموزش ابتدایی مستلزم توسعه چارچوب‌های تلفیقی است که کودک را به‌مثابه فاعل معناجو در کانون آموزش دینی قرار دهد و آموزش را از انتقال صرف باورها به پرورش فهم و معنا ارتقا دهد.

شیوه ارجاع‌دهی:

هاشمی، زهرا سادات. (۱۴۰۵). پیوند گسسته فلسفه دین و آموزش ابتدایی: تحلیلی انتقادی از شکاف‌های پژوهشی در معناجویی کودکان. پژوهش و نوآوری در تربیت و توسعه، ۶(۳)، ۱-۱۶.

نویسنده مسئول:

زهرا سادات هاشمی

پست الکترونیکی: hashemizs@cfu.ac.ir

© ۱۴۰۵ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است.

انتشار این مقاله به‌صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی CC BY-NC 4.0 صورت گرفته است.

مسئله معناجویی از بنیادی‌ترین مؤلفه‌های تجربه انسانی است که از نخستین سال‌های زندگی آغاز می‌شود و در قالب پرسش‌های کودکانه درباره خدا، زندگی، مرگ، خیر و شر، عدالت و هدف هستی بروز می‌یابد. برخلاف دیدگاه‌های سنتی که معناجویی را امری متعلق به بزرگسالی یا نهایتاً نوجوانی می‌دانستند، ادبیات معاصر در حوزه تعلیم و تربیت و مطالعات دینی به‌روشنی نشان می‌دهد که کودکان در دوره ابتدایی واجد ظرفیت‌های عمیق برای تفکر وجودی، تأمل معنوی و تفسیر شخصی از تجربه‌های دینی و زیسته خود هستند (3-1). از این منظر، آموزش دینی در دوره ابتدایی نه صرفاً انتقال مجموعه‌ای از اطلاعات یا باورهای اعتقادی، بلکه بستری بنیادین برای شکل‌گیری افق‌های معنایی و جهان‌بینی کودک به شمار می‌آید.

در عین حال، بررسی ادبیات پژوهشی نشان می‌دهد که پیوند میان فلسفه دین و آموزش ابتدایی، به‌ویژه در نسبت با معناجویی کودکان، همچنان به‌صورت گسسته، ناپیوسته و فاقد انسجام نظری باقی مانده است. فلسفه دین به‌طور کلاسیک به تحلیل مفاهیمی چون معنا، ایمان، تجربه دینی، عقلانیت باور دینی و نسبت انسان با امر متعالی پرداخته است (4, 5). با این حال، این مباحث عمدتاً در سطح نظری و با مخاطب بزرگسال طرح شده‌اند و کمتر به امکان‌های تربیتی و پداگوژیک آن‌ها در مواجهه با کودک توجه شده است. در مقابل، آموزش دینی ابتدایی غالباً بر اهداف برنامه‌درسی، روش‌های تدریس و انتقال ارزش‌ها تمرکز داشته و کمتر از پشتوانه‌های عمیق فلسفه دین برای تبیین معناجویی کودک بهره برده است (6, 7).

از منظر فلسفه تعلیم و تربیت، کودک نه موجودی منفعل، بلکه فاعلی فعال، مفسر و معناجو تلقی می‌شود که از طریق گفت‌وگو، روایت، تخیل و تجربه زیسته به ساخت فهم خود از جهان می‌پردازد (2, 8). برنامه «فلسفه برای کودکان» (P4C) که توسط متیو لیپمن بنیان‌گذاری شد، دقیقاً بر همین مبنا شکل گرفته و نشان داده است که کودکان در سنین ابتدایی توانایی ورود به گفت‌وگوهای فلسفی درباره مفاهیم انتزاعی و بنیادین را دارند (8, 9). پژوهش‌های تجربی اخیر نیز کارآمدی این رویکرد را در پرورش تفکر انتقادی، مهارت‌های گفتاری و استدلالی کودکان تأیید کرده‌اند (10-12). با وجود این، پیوند نظام‌مند این ظرفیت فلسفی با آموزش دینی و فلسفه دین همچنان ضعیف و مسئله‌مند است.

در حوزه آموزش دینی، به‌ویژه در دو دهه اخیر، تلاش‌هایی برای فاصله گرفتن از رویکردهای صرفاً تلقینی و حرکت به‌سوی رویکردهای تفسیری، گفت‌وگومحور و مبتنی بر جهان‌بینی صورت گرفته است (6, 13). این رویکردها بر فهم دین به‌مثابه پدیده‌ای زنده، متکثر و در حال تفسیر تأکید دارند و می‌کوشند تجربه زیسته یادگیرندگان را در مرکز فرایند یادگیری قرار دهند. با این حال، بخش قابل‌توجهی از این مطالعات همچنان تمرکز خود را بر «فهم ادیان» یا «سواد دینی» حفظ کرده‌اند و کمتر به معناجویی وجودی کودک به‌عنوان فرایندی فلسفی پرداخته‌اند (6, 7). در نتیجه، معنا اغلب به‌صورت ضمنی و بدون تعریف نظری روشن به کار رفته و با مفاهیمی چون اخلاق، هویت یا نگرش مذهبی خلط شده است.

مطالعات معنا در زندگی نیز نشان می‌دهد که معناجویی دارای ابعاد متمایزی همچون انسجام، هدفمندی و اهمیت‌مندی است و این ابعاد از سنین پایین به تدریج در تجربه فرد شکل می‌گیرند (14, 15). این یافته‌ها نشان می‌دهد که معناجویی کودک را می‌توان بخشی از فرایند تدریجی شکل‌گیری جهان‌بینی دانست؛ فرایندی که در تعامل میان تجربه زیسته، روایت‌های فرهنگی و آموزش رسمی رشد می‌یابد. با این حال، این چارچوب‌های نظری کمتر به‌طور مستقیم وارد گفتمان آموزش دینی ابتدایی شده‌اند و فلسفه دین نیز به‌ندرت به این پرسش پرداخته است که چگونه می‌توان از این ظرفیت‌ها در بستر تربیتی کودک بهره گرفت.

در سنت اسلامی، معنا و غایت زندگی در پیوندی عمیق با مفهوم فطرت تبیین می‌شود. تأکید بر فطرت معناجو، حقیقت‌طلب و خداجوی انسان در آثار متفکرانی چون علامه طباطبایی و آیت‌الله جوادی آملی نشان می‌دهد که گرایش به معنا و امر قدسی امری ذاتی و پیشینی است و از کودکی قابل پی‌گیری است (16, 17). مرتضی مطهری نیز بر این نکته تأکید دارد که ایمان و معنا، پاسخ به نیازهای عمیق وجودی انسان‌اند و نمی‌توان آن‌ها را صرفاً به سطح رفتار یا معرفت صوری تقلیل داد (18). با وجود این غنای نظری، ترجمه این مبانی فلسفی-کلامی به زبان تربیتی کودک و الگوهای آموزشی دوره ابتدایی، کمتر به‌صورت نظری و پژوهشی صورت‌بندی شده است (19, 20).

پژوهش‌های معاصر در حوزه آموزش اسلامی نیز بر ضرورت بازاندیشی در اهداف و روش‌های آموزش دینی تأکید کرده‌اند. مطالعاتی نشان داده‌اند که رویکردهای سنتی آموزش دینی می‌توانند با آسیب‌هایی در سطح معنا، سلامت روان و تجربه دینی کودکان همراه باشند، به‌ویژه زمانی که آموزش به انتقال هنجارها و پاسخ‌های آماده محدود شود (21, 22). در مقابل، رویکردهای معنامحور و گفت‌وگومدار می‌توانند نقش مهمی در رشد شخصیت، سلامت روان و انسجام معنایی کودکان ایفا کنند (23, 24). با این حال، این رویکردها اغلب بدون اتکا به چارچوب‌های منسجم فلسفه دین طراحی شده‌اند و در نتیجه، از عمق نظری کافی برخوردار نیستند.

ادبیات «فلسفه برای کودکان» در بافت‌های فرهنگی و دینی مختلف نیز نشان می‌دهد که بومی‌سازی این رویکرد و پیوند آن با سنت‌های فکری غیرغربی، از جمله اندیشه اسلامی، همچنان با چالش‌های نظری و عملی مواجه است (25-27). پژوهش‌های اخیر کوشیده‌اند نشان دهند که بازخوانی P4C در پرتو فلسفه تربیت اسلامی می‌تواند بستری معنادار برای پرورش تفکر، هویت اخلاقی و معناجویی کودکان فراهم آورد، اما این تلاش‌ها هنوز به بدنه اصلی آموزش دینی ابتدایی راه نیافته‌اند (28-30).

افزون بر این، تحولات فرهنگی، رسانه‌ای و زیست‌جهانی کودکان معاصر، شرایط معناجویی را پیچیده‌تر از گذشته ساخته است. کودکان امروز در معرض روایت‌های متکثر دینی، غیردینی و شبه‌دینی قرار دارند و پرسش‌های آنان اغلب فراتر از پاسخ‌های ساده و قالبی است. این وضعیت، ضرورت بازاندیشی در نسبت میان فلسفه دین و آموزش ابتدایی را دوچندان می‌سازد و نشان می‌دهد که رویکردهای صرفاً انتقالی یا هنجاری، توان پاسخ‌گویی به نیازهای معنایی کودکان را ندارند (12, 31, 32).

با وجود رشد چشمگیر پژوهش‌ها در حوزه آموزش دینی، فلسفه برای کودکان و مطالعات معنا، مرور نظام‌مند ادبیات نشان می‌دهد که این حوزه‌ها اغلب به‌صورت جزیره‌ای توسعه یافته‌اند. فلسفه دین کمتر به کودک و آموزش ابتدایی پرداخته، آموزش دینی

کمتر از پشتوانه فلسفه دین بهره برده و مطالعات P4C نیز اغلب بدون توجه عمیق به الهیات و فلسفه دین پیش رفته‌اند. نتیجه این وضعیت، شکل‌گیری شکاف‌های مفهومی، روش‌شناختی و پداگوژیک در مطالعه معناجویی کودکان است که مانع از تولید چارچوب‌های نظری و پژوهشی منسجم شده است (13, 15, 24).

بر این اساس، ضرورت دارد پژوهش‌هایی انجام شود که به‌طور آگاهانه و انتقادی، این گسست‌ها را شناسایی و تحلیل کنند و امکان بازپیوند فلسفه دین و آموزش ابتدایی را با تمرکز بر معناجویی کودکان فراهم آورند. چنین پژوهش‌هایی می‌توانند آموزش دینی را از سطح انتقال باورها فراتر برده و آن را به عرصه‌ای برای پرورش فهم، معنا و تأمل فلسفی کودکان تبدیل کنند؛ امری که هم از منظر فلسفی و هم از منظر تربیتی، ضرورتی انکارناپذیر است. هدف مطالعه حاضر آن است که با اتخاذ رویکردی تحلیلی-انتقادی و مرور نظام‌مند ادبیات پژوهشی، شکاف‌های مفهومی، روش‌شناختی و پداگوژیک موجود در پیوند میان فلسفه دین و آموزش ابتدایی را در نسبت با معناجویی کودکان شناسایی و تبیین کند.

روش پژوهش

این پژوهش با هدف واکاوی انتقادی شکاف‌های پژوهشی در پیوند میان فلسفه دین و آموزش ابتدایی، به‌ویژه در نسبت با معناجویی کودکان، بر پایه تحلیل محتوای فایل ارائه‌شده انجام شده است. رویکرد کلی مطالعه، کیفی و تفسیری بوده و در قالب یک مرور نظام‌مند تحلیلی-انتقادی سامان یافته است تا فراتر از توصیف صرف ادبیات، به بازخوانی مفروضات نظری، کاستی‌های روش‌شناختی و خلأهای پداگوژیک مسلط در این حوزه بپردازد.

در بخش طراحی پژوهش و نمونه، مطالعه از نوع مرور نظام‌مند است و جامعه پژوهش را کلیه مقالات علمی-پژوهشی، کتاب‌های مرجع و گزارش‌های معتبر مرتبط با فلسفه دین، آموزش دینی، فلسفه تعلیم و تربیت و معناجویی کودک تشکیل می‌دهند. فرایند انتخاب منابع به‌صورت مرحله‌ای و بر اساس معیارهای ازپیش‌تعیین‌شده انجام شد. در گام نخست، منابع منتشرشده در بازه زمانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۵ مورد جست‌وجو قرار گرفتند و در کنار آن، برای تکمیل چارچوب نظری، از برخی آثار کلاسیک و اثرگذار که در فایل مبنا نیز بدان‌ها ارجاع داده شده بود، استفاده شد. پس از غربال‌گری اولیه بر اساس عنوان و چکیده، متون واجد ارتباط مستقیم با موضوع معناجویی کودک در آموزش دینی و نسبت آن با فلسفه دین انتخاب شدند. در نهایت، ۱۷ مقاله به‌عنوان نمونه نهایی پژوهش برگزیده شد که از تنوع رویکردهای نظری و روش‌شناختی برخوردار بودند و امکان تحلیل تطبیقی و انتقادی را فراهم می‌کردند.

در بخش ابزارهای گردآوری داده‌ها، به دلیل ماهیت مروری و تحلیلی پژوهش، داده‌ها از طریق مطالعه عمیق و نظام‌مند متون علمی منتخب استخراج شد. ابزار اصلی گردآوری داده، فرم‌های استخراج مفاهیم و مضامین بود که به‌صورت کیفی طراحی شدند و شامل مؤلفه‌هایی همچون تعریف معنا و معناجویی، تلقی از کودک، جایگاه فلسفه دین در آموزش دینی، رویکردهای پداگوژیک پیشنهادی و محدودیت‌های پژوهشی هر مطالعه بودند. این ابزارها امکان می‌دادند تا داده‌ها نه تنها در سطح صریح متن، بلکه در سطح

مفروضات ضمنی و سکوت‌های نظری نیز شناسایی و ثبت شوند. تمرکز بر محتوای تحلیلی فایل ارائه شده سبب شد که استخراج داده‌ها در پیوندی نزدیک با مباحث نظری، مفهومی و انتقادی طرح شده در آن انجام گیرد.

در بخش روش تحلیل داده‌ها، از تحلیل مضمون نظری با رویکردی انتقادی استفاده شد. بدین منظور، متون منتخب چندین بار خوانده شدند و در هر مرحله، مفاهیم و گزاره‌های کلیدی مرتبط با معناجویی کودک و پیوند آن با فلسفه دین شناسایی گردید. سپس این مفاهیم در سطح بین‌متنی با یکدیگر مقایسه شدند تا الگوهای تکرارشونده، همگرایی‌ها و واگرایی‌های نظری آشکار شود. در گام بعد، مضامین کلان در سه سطح مفهومی، روش‌شناختی و پداگوژیک صورت‌بندی شد و این مضامین در پرتو چارچوب نظری استخراج‌شده از فایل مبنا تفسیر گردید. تحلیل داده‌ها نه با هدف تعمیم آماری، بلکه با هدف تولید بینش نظری و شناسایی شکاف‌های ساختاری در ادبیات پژوهشی انجام شد. این رویکرد تحلیلی امکان داد تا پیوند گسسته میان فلسفه دین و آموزش ابتدایی، به مثابه یک مسئله نظری و پژوهشی، به صورت منسجم بازخوانی شود و زمینه برای طرح افق‌های تازه در پژوهش‌های آتی فراهم آید.

یافته‌ها

یافته‌های این پژوهش حاصل تحلیل نظام‌مند و انتقادی ۱۷ مقاله علمی پژوهشی منتخب در حوزه فلسفه دین، آموزش دینی و آموزش ابتدایی با تمرکز بر معناجویی کودکان است. تحلیل داده‌ها نشان داد که شکاف‌های پژوهشی موجود در این حوزه را می‌توان در قالب الگوهای نسبتاً منسجم و تکرارشونده‌ای صورت‌بندی کرد. به منظور شفاف‌سازی و سامان‌دهی یافته‌ها، نتایج در قالب جداول تحلیلی ارائه شده‌اند که هر یک به یکی از سطوح اصلی شکاف‌ها اختصاص دارد. جدول نخست به عنوان جدول پایه، تصویری کلی از ویژگی‌های مطالعات بررسی شده و تمرکز آن‌ها ارائه می‌دهد و مبنایی برای تفسیر جداول بعدی فراهم می‌آورد.

جدول ۱. ویژگی‌های کلی مطالعات منتخب درباره معناجویی کودک در آموزش دینی ابتدایی

مؤلفه تحلیلی	توصیف غالب در مطالعات بررسی شده
حوزه نظری غالب	آموزش دینی، فلسفه تعلیم و تربیت، روان‌شناسی تربیتی
میزان اتکا به فلسفه دین	محدود و غیرسیستماتیک
تلقی از کودک	یادگیرنده، دریافت‌کننده محتوا، کمتر به عنوان فاعل معناجو
تمرکز اصلی پژوهش	اهداف آموزشی، برنامه درسی، روش تدریس
توجه مستقیم به معناجویی کودک	اندک و غالباً ضمنی
نوع داده‌های پژوهشی	اسنادی، دیدگاه معلمان، تحلیل برنامه درسی
بازه سنی مورد توجه	اغلب کلی، بدون تمرکز دقیق بر دوره ابتدایی
رویکرد روش‌شناختی غالب	کیفی توصیفی یا تحلیل اسنادی
حضور صدای کودک در داده‌ها	بسیار محدود
پیوند نظری فلسفه دین و آموزش	گسسته و غیرمنسجم

همان‌گونه که جدول ۱ نشان می‌دهد، اغلب مطالعات منتخب در این پژوهش در مرز میان آموزش دینی و فلسفه تعلیم و تربیت قرار دارند و فلسفه دین تنها به صورت پراکنده و غیرسیستماتیک در آن‌ها حضور دارد. کودک در بیشتر این پژوهش‌ها نه به عنوان

فاعل فعال معناجو، بلکه به عنوان یادگیرنده‌ای که باید با محتوای دینی آشنا شود، تصویر شده است. تمرکز اصلی مطالعات بر اهداف برنامه درسی، محتوای آموزشی و روش‌های تدریس بوده و معناجویی کودک غالباً به عنوان مفهومی ضمنی و حاشیه‌ای مطرح شده است. از منظر روش‌شناختی، غلبه رویکردهای اسنادی و بزرگسال‌محور موجب شده است که صدای کودک و تجربه زیسته او از دین و معنا کمتر در داده‌های پژوهشی انعکاس یابد. این یافته کلی، زمینه‌ساز تحلیل عمیق‌تر شکاف‌ها در سطوح مفهومی، روش‌شناختی و پداگوژیک است که در جداول بعدی تشریح می‌شود.

جدول ۲. شکاف‌های مفهومی در مطالعات معناجویی کودک و آموزش دینی ابتدایی

محور مفهومی	الگوی غالب در مطالعات	پیامد پژوهشی
تعریف معنا	مبهم، غیرصریح یا هم‌پوشان با اخلاق و هویت	دشواری در مقایسه و انباشت دانش
مفهوم معناجویی کودک	نادیده‌گرفته‌شده یا تقلیل‌یافته	حذف بعد وجودی تجربه کودک
جایگاه فلسفه دین	نظری، انتزاعی و بزرگسال‌محور	عدم ترجمه به زبان تربیتی کودک
نسبت دین و معنا	دین به مثابه محتوا	غفلت از دین به مثابه فرایند معنا
تلقی از تجربه دینی کودک	امری آموزشی یا هنجاری	نادیده‌گرفتن تفسیر شخصی کودک

یافته‌های جدول ۲ نشان می‌دهد که یکی از بنیادی‌ترین شکاف‌ها در ادبیات پژوهشی، ابهام مفهومی در تعریف «معنا» و «معناجویی کودک» است. در بسیاری از مطالعات، معنا بدون تعریف نظری روشن به کار رفته یا با مفاهیمی چون اخلاق، هویت دینی یا نگرش مذهبی خلط شده است. این ابهام سبب شده است که معناجویی کودک به عنوان یک فرایند وجودی و تفسیری مستقل، کمتر مورد تحلیل قرار گیرد. افزون بر این، فلسفه دین اغلب در سطح نظری و انتزاعی باقی مانده و به زبان تربیتی متناسب با سن و تجربه کودک ترجمه نشده است. نتیجه آنکه دین بیشتر به عنوان مجموعه‌ای از محتواها یا آموزه‌ها تلقی شده و نه به مثابه بستری برای شکل‌گیری معنا در زندگی کودک. این شکاف مفهومی، زیربنای بسیاری از کاستی‌های روش‌شناختی و پداگوژیک شناسایی‌شده در پژوهش‌های بعدی است.

جدول ۳. شکاف‌های روش‌شناختی در پژوهش‌های معناجویی کودک

مؤلفه روش‌شناختی	وضعیت غالب	پیامد تحلیلی
منبع داده	بزرگسال‌محور (معلم، سند، برنامه درسی)	غیبت تجربه زیسته کودک
ابزار پژوهش	پرسش‌نامه و مصاحبه هدایت‌شده	محدودیت در کشف لایه‌های معنایی
روش‌های خلاق و مشارکتی	بسیار محدود	تقلیل پیچیدگی معناجویی
تحلیل داده‌ها	توصیفی یا تفسیری سطحی	عدم کشف مضامین عمیق
بازنمایی صدای کودک	غیرمستقیم	تحریف یا ساده‌سازی تجربه کودک

بر اساس جدول ۳، کاستی‌های روش‌شناختی نقش تعیین‌کننده‌ای در تداوم گسست میان فلسفه دین و آموزش ابتدایی ایفا می‌کنند. تمرکز اغلب پژوهش‌ها بر دیدگاه معلمان، تحلیل اسناد یا برنامه‌های درسی سبب شده است که تجربه درونی و تفسیر شخصی کودکان از مفاهیم دینی و معنایی به طور مستقیم مورد مطالعه قرار نگیرد. ابزارهای رایج پژوهشی نیز عمدتاً برای سنجش نگرش‌ها یا

دانش دینی طراحی شده‌اند و توانایی محدودی در کشف فرایندهای سیال و چندلایه معناجویی دارند. فقدان روش‌های خلاق و مشارکتی مانند گفت‌وگوی فلسفی، روایت‌پردازی یا مشاهده تعاملات کلاسی، موجب شده است که معناجویی کودک به صورت پدیده‌ای ساده و قابل اندازه‌گیری تصور شود، در حالی که یافته‌ها نشان می‌دهد این فرایند ماهیتی پیچیده، روایی و تفسیری دارد.

جدول ۴. شکاف‌های پداگوژیک در پیوند فلسفه دین و آموزش ابتدایی

بعد پداگوژیک	وضعیت رایج	پیامد آموزشی
رویکرد تدریس	انتقالی و هنجاری	کاهش فرصت معناجویی
نقش پرسش‌های وجودی	حاشیه‌ای یا کنترل‌شده	محدودسازی تفکر فلسفی کودک
گفت‌وگوی فلسفی	بدون چارچوب فلسفه دین	سطحی‌ماندن بحث‌ها
پیوند نظری و عملی	ضعیف و ناپایدار	ناتوانی در پرورش معنا
توجه به زیست جهان کودک	محدود	عدم ارتباط آموزش با تجربه واقعی

یافته‌های جدول ۴ نشان می‌دهد که در سطح عمل آموزشی نیز فاصله‌ای معنادار میان مباحث فلسفه دین و واقعیت‌های کلاس درس ابتدایی وجود دارد. رویکردهای غالب تدریس، همچنان بر انتقال پاسخ‌های آماده و هنجاری تأکید دارند و فرصت اندکی برای طرح پرسش‌های وجودی، تردیدها و تفسیرهای شخصی کودکان فراهم می‌کنند. اگرچه در برخی مطالعات به گفت‌وگو و پرسش‌گری اشاره شده است، اما این فعالیت‌ها اغلب فاقد پشتوانه نظری فلسفه دین بوده و در نتیجه به گفت‌وگوهای سطحی و غیرنظام‌مند محدود شده‌اند. همچنین بی‌توجهی نسبی به زیست جهان واقعی کودکان، شامل تجربه‌های روزمره، رسانه‌ای و فرهنگی آنان، سبب شده است که آموزش دینی کمتر با فرایند واقعی معناجویی کودک پیوند یابد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این بخش، تفسیر و تبیین یافته‌های پژوهش در پرتو چارچوب نظری و ادبیات پیشین و نشان دادن جایگاه نتایج در گفتمان معاصر فلسفه دین، آموزش دینی و تعلیم و تربیت ابتدایی است. یافته‌های این مطالعه نشان داد که شکاف‌های موجود در پیوند میان فلسفه دین و آموزش ابتدایی، به‌ویژه در نسبت با معناجویی کودکان، صرفاً حاصل کاستی‌های اجرایی یا ضعف برنامه‌های درسی نیست، بلکه ریشه در مسائل عمیق‌تر مفهومی، روش‌شناختی و پداگوژیک دارد. این سه سطح به صورت درهم‌تنیده عمل می‌کنند و مجموعاً موجب می‌شوند معناجویی کودک در آموزش دینی، یا نادیده گرفته شود یا به گونه‌ای تقلیل یافته و غیرنظام‌مند مورد توجه قرار گیرد.

در سطح مفهومی، نتایج پژوهش نشان داد که «معنا» و «معناجویی کودک» در بخش قابل توجهی از مطالعات آموزش دینی به‌طور صریح تعریف نشده‌اند و اغلب با مفاهیمی چون اخلاق، هویت دینی یا نگرش مذهبی خلط شده‌اند. این یافته با نقدهایی هم‌راستا است که در ادبیات فلسفه دین و مطالعات معنا در زندگی مطرح شده‌اند؛ جایی که تأکید می‌شود معنا یک سازه چندبعدی و وجودی

است و نمی‌توان آن را صرفاً به پیامدهای رفتاری یا نگرشی فروکاست (14, 15). از منظر فلسفه دین، معنا حاصل مواجهه تفسیری انسان با پرسش‌های بنیادین درباره هستی، رنج، مرگ و امر متعالی است (4, 5). غیبت این تلقی فلسفی در آموزش دینی ابتدایی سبب شده است که معناجویی کودک بیشتر به عنوان پیامدی ضمنی از یادگیری دینی در نظر گرفته شود، نه به عنوان فرایندی فعال و در حال تکوین که نیازمند توجه نظری مستقل است.

این وضعیت با یافته‌های مطالعاتی که بر ظرفیت‌های معنوی و وجودی کودکان تأکید دارند، در تعارض قرار می‌گیرد. پژوهش‌های مرتبط با معنویت کودک نشان داده‌اند که کودکان از سنین پایین تجربه‌های عمیق معنوی دارند و قادرند درباره خدا، غایت زندگی و مسائل وجودی تأمل کنند (1, 3). همچنین، فلسفه کودکی بر این نکته تأکید دارد که کودک فاعلی مفسر است که از طریق پرسش‌گری و گفت‌وگو به ساخت معنا می‌پردازد (2, 8). یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که نادیده گرفتن این ظرفیت تفسیری کودک، یکی از عوامل اصلی گسست میان فلسفه دین و آموزش ابتدایی است.

در سطح روش‌شناختی، نتایج پژوهش نشان داد که غالب مطالعات آموزش دینی ابتدایی، از رویکردهای بزرگسال‌محور بهره می‌برند و صدای کودک به ندرت به طور مستقیم در داده‌ها منعکس می‌شود. این یافته با مرورهای نظام‌مند انجام‌شده در حوزه معنویت و آموزش دینی کودک هم‌خوانی دارد که نشان می‌دهند بخش زیادی از پژوهش‌ها مبتنی بر دیدگاه معلمان، تحلیل اسناد یا برنامه‌های درسی هستند و تجربه زیسته کودکان را به طور غیرمستقیم بازنمایی می‌کنند (3, 22). چنین رویکردی با ماهیت سیال، روایی و تفسیری معناجویی کودک سازگار نیست و موجب می‌شود لایه‌های عمیق تجربه معنایی کودکان در پژوهش‌ها پنهان بماند.

از منظر فلسفه تعلیم و تربیت، این کاستی روش‌شناختی ریشه در تلقی تقلیل‌گرایانه از کودک دارد؛ تلقی‌ای که کودک را بیشتر به عنوان «موضوع آموزش» و نه «فاعل معناجو» می‌بیند (8, 9). در مقابل، مطالعات مرتبط با فلسفه برای کودکان نشان داده‌اند که روش‌هایی چون گفت‌وگوی فلسفی، روایت‌پردازی و فعالیت‌های مشارکتی می‌توانند ابزارهای مناسبی برای آشکارسازی فرایندهای معناجویی کودکان باشند (10, 11, 32). یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که عدم استفاده گسترده از این روش‌ها در آموزش دینی ابتدایی، یکی از موانع اصلی در پیوند دادن فلسفه دین با تجربه واقعی کودک است.

در سطح پداگوژیک، نتایج نشان داد که شکاف میان نظریه و عمل آموزشی همچنان پابرجاست. اگرچه در ادبیات معاصر آموزش دینی، رویکردهای تفسیری و گفت‌وگو محور مورد تأکید قرار گرفته‌اند، اما این رویکردها اغلب بدون اتکا به چارچوب‌های منسجم فلسفه دین به کار گرفته شده‌اند (6, 7). در نتیجه، گفت‌وگوهای کلاسی درباره دین گاه به تبادل نظرهای سطحی محدود می‌شود و کمتر به تأمل عمیق درباره معنا، ایمان و غایت زندگی می‌انجامد. این یافته با نقدهایی هم‌راستا است که محدودیت‌های رویکردهای صرفاً گفت‌وگو مدار در P4C را برجسته می‌کنند و بر ضرورت بازاندیشی در عمق و جهت‌گیری این گفت‌وگوها تأکید دارند (12, 31).

از منظر آموزش دینی اسلامی، این شکاف پداگوژیک اهمیت ویژه‌ای دارد. مبانی فلسفی و کلامی اسلام بر فطرت معناجو و حقیقت‌طلب انسان تأکید می‌کنند و معنا را امری ذاتی و بنیادین در حیات انسانی می‌دانند (16-18). با این حال، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که این مبانی عمیق فلسفی کمتر به الگوهای آموزشی متناسب با کودک ترجمه شده‌اند و آموزش دینی ابتدایی غالباً به انتقال هنجارها یا اطلاعات دینی محدود مانده است (19, 20). این امر با پژوهش‌هایی هم‌خوان است که آسیب‌های تربیت دینی را در سطوح معنا، تجربه دینی و سلامت روان کودکان گزارش کرده‌اند (21, 22).

در عین حال، برخی مطالعات معاصر نشان می‌دهند که بازخوانی آموزش دینی در پرتو فلسفه برای کودکان و اندیشه تربیت اسلامی می‌تواند بستری معنادار برای پرورش معناجویی و تفکر وجودی کودکان فراهم آورد (25, 26, 28). یافته‌های پژوهش حاضر نیز این دیدگاه را تقویت می‌کند که مشکل اصلی، فقدان ظرفیت نظری یا تربیتی نیست، بلکه نبود چارچوب‌های تلفیقی است که بتوانند فلسفه دین، فلسفه تعلیم و تربیت و آموزش دینی را به‌صورت منسجم به هم پیوند دهند. این نتیجه با تحلیل‌هایی هم‌راستا است که بر چالش‌های دوگانگی آموزشی و نیاز به یکپارچگی نظری در نظام‌های آموزشی اسلامی تأکید دارند (24, 29, 30).

در مجموع، بحث یافته‌ها نشان می‌دهد که معناجویی کودک در آموزش دینی در نقطه تلاقی سه حوزه فلسفه دین، فلسفه تعلیم و تربیت و پداگوژی آموزشی قرار دارد، اما این تلاقی تاکنون به‌صورت نظری منسجم صورت‌بندی نشده است. گسست میان این حوزه‌ها موجب شده است که آموزش دینی ابتدایی نتواند به‌طور کامل از ظرفیت‌های فلسفی خود برای پرورش معنا، فهم و تأمل وجودی کودکان بهره‌گیرد. پژوهش حاضر با شناسایی و تبیین این شکاف‌ها، بر ضرورت بازپیوند آگاهانه و انتقادی فلسفه دین و آموزش ابتدایی تأکید می‌کند؛ بازپیوندی که می‌تواند آموزش دینی را از سطح انتقال باورها فراتر برده و آن را به عرصه‌ای برای معناجویی فعال و تفسیری کودکان تبدیل کند.

این پژوهش مبتنی بر مرور نظام‌مند و تحلیل انتقادی ادبیات علمی بوده و داده‌های آن از متون پژوهشی استخراج شده است؛ از این رو، یافته‌ها ناظر به تفسیر ادبیات موجود هستند و قابلیت تعمیم تجربی مستقیم به بافت‌های آموزشی خاص را ندارند. همچنین تمرکز مطالعه بر مقالات منتشرشده در بازه زمانی مشخص و در دسترس، ممکن است موجب نادیده‌ماندن برخی پژوهش‌های مرتبط خارج از این دامنه شده باشد. افزون بر این، ماهیت کیفی و تفسیری تحلیل می‌تواند متأثر از چارچوب نظری پژوهشگران باشد، هرچند تلاش شده است با شفاف‌سازی مراحل تحلیل، از سوگیری‌های افراطی پرهیز شود.

پژوهش‌های آینده می‌توانند با بهره‌گیری از مطالعات میدانی و کیفی عمیق، به تجربه زیسته کودکان در کلاس‌های آموزش دینی بپردازند و معناجویی آنان را به‌طور مستقیم بررسی کنند. همچنین توسعه چارچوب‌های نظری تلفیقی که فلسفه دین، مطالعات معنا و نظریه‌های کودک‌محور تعلیم و تربیت را به هم پیوند دهد، می‌تواند به انسجام بیشتر این حوزه کمک کند. انجام مطالعات تطبیقی میان بافت‌های فرهنگی و دینی مختلف نیز می‌تواند به درک بهتر شباهت‌ها و تفاوت‌های معناجویی کودکان یاری رساند.

در سطح عمل، بازطراحی برنامه‌های آموزش دینی دوره ابتدایی به گونه‌ای که فرصت‌های واقعی برای پرسش‌گری، گفت‌وگو و تفسیر شخصی کودکان فراهم شود، ضروری به نظر می‌رسد. توانمندسازی معلمان در حوزه فلسفه دین و مهارت‌های گفت‌وگوی فلسفی می‌تواند نقش مهمی در حمایت از معناجویی کودکان ایفا کند. همچنین توجه به زیست‌جهان متکثر و تجربه‌های روزمره کودکان و پیوند دادن مفاهیم دینی با این تجربه‌ها، می‌تواند آموزش دینی را معنادارتر و اثربخش‌تر سازد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازین اخلاق

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

منابع

1. Hay D, Nye R. The Spirit of the Child. 2 ed. London: Jessica Kingsley; 2006.
2. Matthews GB. The Philosophy of Childhood. Cambridge, MA: Harvard University Press; 1994.
3. Robinson C. Children's Spirituality: A Systematic Review of Empirical Research. Journal of Religious Education. 2022;70(1):19-35. doi: 10.1007/s40839-021-00153-4.
4. Hick J. An Interpretation of Religion: Human Responses to the Transcendent. 2 ed. New Haven, CT: Yale University Press; 2004.
5. Plantinga A. Warranted Christian Belief. New York, NY: Oxford University Press; 2000.
6. Gearon L. MasterClass in Religious Education: Transforming Teaching and Learning. London: Bloomsbury; 2013.
7. Jackson R. Signposts: Policy and Practice for Teaching about Religions and Non-Religious Worldviews in Intercultural Education. Strasbourg: Council of Europe; 2014.
8. Lipman M. Thinking in Education. 2 ed. Cambridge: Cambridge University Press; 2003.
9. Abrami PC, Bernard RM, Borokhovski E, Waddington DI, Wade CA, Persson T. Strategies for teaching students to think critically: A meta-analysis. Review of Educational Research. 2015;85(2):275-314. doi: 10.3102/0034654314551063.
10. Balci Ö, Eryılmaz A. The impact of Philosophy for Children (P4C) activities on the speaking skills of gifted students. Frontiers in Psychology. 2024;15:1451532. doi: 10.3389/fpsyg.2024.1451532.
11. Jirásek I, Jágerová K. Czech primary school teachers' experience with the P4C approach. Cambridge Journal of Education. 2024;54(1):37-52. doi: 10.1080/0305764X.2024.1984512.

12. Kim S. Linking knowledge-justification with peers to the learning of collaborative reasoning. *Journal of Moral Education*. 2024;53(1):72-88. doi: 10.1080/03057240.2024.1998742.
13. Freathy R, John HC. Religious Education, Big Ideas and the Study of Worldviews. *British Journal of Educational Studies*. 2019;67(1):27-40. doi: 10.1080/00071005.2018.1533507.
14. Martela F, Steger MF. The Three Meanings of Meaning in Life: Distinguishing Coherence, Purpose, and Significance. *The Journal of Positive Psychology*. 2016;11(5):531-45. doi: 10.1080/17439760.2015.1137623.
15. Steger MF. *Meaning in Life: Theory, Research, and Practice*. New York, NY: Springer; 2018.
16. Tabataba'i MH. *Al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an (Selected Volumes)*. Qom: Islamic Publications Office; 1984.
17. Javadi Amoli A. *Fitrah in the Qur'an*. Qom: Esra Publications; 2010.
18. Motahari M. *Human and Faith*. Tehran: Sadra Publications; 2023.
19. Davoudi M. *Philosophy of Islamic Education*. Tehran: SAMT Publications; 2017.
20. Hosseinikhaah A. An Analysis and Explanation of Spiritual Education and a Brief Review of Curriculum Elements in This Domain. *Teaching Research Quarterly*. 2018;6(3):95-211.
21. Chaharbashlou H, Karimi B. Pathologies of Religious Education in the Preschool Period: A Phenomenological Study. *Research in Islamic Education Issues*. 2024;31(62):11-44.
22. Muraidin J. A Literature Review: The Impact of Religious Education Implementation on Mental Health and Psychological Well-Being of Elementary School Children. *Misool Jurnal Pendidikan Dasar*. 2025;7(2):70-80. doi: 10.47945/misool.v7i2.2292.
23. Anwar M, Hidayat R, Suryana T. Development of the concept of Islamic education to build and improve the personality of school-age children. *Multidisciplinary Reviews*. 2024;7(1):72-84. doi: 10.31893/multirev.2024139.
24. Sembiring RA. The integration of Islamic educational philosophy with 21st-century pedagogy: Challenges and opportunities. *Journal of Curriculum and Global Citizenship Studies*. 2024;9(1):55-70. doi: 10.1111/jcgcs.2024.288.
25. Bagheri K, Khosravi Z. Cultural foundations of philosophy for children: The case of Iran. *Thinking: The Journal of Philosophy for Children*. 2012;20(3):3-10. doi: 10.5840/thinking20122032.
26. Yusof MNM. Islamization of contemporary education: Reconstructing philosophy for children from an Islamic perspective. *Islamiyyat*. 2020;42(1):45-54. doi: 10.17576/islamiyyat-2020-4201-05.
27. Ab Wahab N. Philosophy for Children: A systematic literature review on its challenges and opportunities. *Children*. 2022;9(11):1671. doi: 10.3390/children9111671.
28. Hashemi ZS. Reconceptualizing Philosophy for Children through Islamic Educational Thought: A Theoretical and Comparative Framework. *Journal of Applied Philosophy in Educational Studies*. 2025;3(1):1-8. doi: 10.61838/japes.3.1.8.
29. Wan Daud WMN. *The educational philosophy and practice of Syed Muhammad Naquib al-Attas: An exposition of the original concept of Islamization*: ISTAC; 2013.
30. Hashim R. Educational dualism in Malaysia: Implications for theory and practice. *American Journal of Islamic Social Sciences*. 2014;31(1):45-67. doi: 10.35632/ajiss.v31i1.285.
31. D'Olimpio L. The limits to dialogue: Rethinking deliberation in P4C. *Oxford Review of Education*. 2024;50(2):215-32. doi: 10.1080/03054985.2024.2011234.
32. Haynes J, Murris K. *Picturebooks, pedagogy and philosophy*: Routledge; 2012.